

Ταξίδι στον Πόντο

Νίκη Μαραγκού

Ο ήλιος πάνω στην Τραπεζούντα έκανε τις γυναίκες να θγάλουν τα χαλιά για πλύσιμο

Η εντύπωση που μου προκάλεσε αυτή η εκδρομή είναι τόσο δυνατή που χρειάστηκε να περάσουν μήνες για να καταλαγιάσουν οι εικόνες στο κεφάλι μου.

Βρέθηκα φέτος να ταξιδεύω στην Τουρκία, με μίαν εκδρομή που οργάνωσε ο Σύνδεσμος Κωνσταντινουπολιτών Αθηνών. Από την Άγκυρα μέχρι την Τραπεζούντα με λεωφορείο.

Μπόρεσα να συμμετάσχω στην εκδρομή αυτή με το ελληνικό μου διαβατήριό που έχω από την μάνα μου, που είναι Ελληνίδα. Η εντύπωση που μου προκάλεσε αυτή η εκδρομή είναι τόσο δυνατή, που χρειάστηκε να περάσουν μήνες για να καταλαγιάσουν οι εικόνες στο κεφάλι μου. Δεν νομίζω πως είμαι ακόμα σε θέση να μιλήσω για το ταξίδι αυτό. Ούτε θέλω να μιλήσω γι' αυτά που λίγο

πολύ ξέρουμε. Τον εθνικισμό, τη λατρεία του Κεμάλ που φτάνει τα όρια μαζικής υστερίας. Θέλω να μιλήσω για κάποιες επί μέρους εντυπώσεις.

Ταξιδεύοντας στο εσωτερικό της Τουρκίας, συνειδητοποίησα πρώτα πρώτα την προκατάληψη που κουβαλούμε. Ακόμα κι εγώ, που με μεγάλωσε Τουρκάλα στη Λεμεσό, που έχω μια γνώση από πρώτο χέρι των Τούρκων, νόμιζα ότι το εσωτερικό της Τουρκίας θα ήταν ένας ξερότοπος, θλιβερός και πάμπωχος. Ούτε άλλαξε η εικόνα της προσδοκίας αυτής όταν διάβασα σ' ένα οδοιπορικό του Φαλμεράιερ ότι η διαδρομή από την Τραπεζούντα προς την Παναγία Σουμελά ήταν η ωραιότερη που είχε δει στη ζωή του, "Τι Άλπεις, έγραφε ο Φαλμεράιερ, τι Μέλανας Δρυμός, καμιά σύγκριση".

Έμεινα έκπληκτη, λοιπόν, όταν είδα πως η διαδρομή από την Άγκυρα προς την Αμάσεια (πατρίδα του Στράβωνα) ήταν ένα καταπράσινο τοπίο με πυκνή βλάστηση, νερά πλατάνια λεύκες, με λίγα λόγια ένα τοπίο ευλογημένο. Η βόρεια ακτή είναι μια στενή λωρίδα γης με πανύψηλα βουνά, που μόνο δυο τρία σημεία είναι βατά και χιόνι που δεν λιώνει ποτέ. Δεν ξέρω πόσους ποταμούς διαβήκαμε, ποταμούς με όγκους νερού που

κατέβαιναν, κατακαλόκαιρα προς τη Μαύρη Θάλασσα.

Μάλλον το κεβαλόβρυσσο της Κυθραίας μου θύμιζε η περιοχή, ανατρέποντας κάθε τι που είχα φανταστεί.

Κάτι άλλο που μου έκανε εντύπωση ήταν η φροντίδα των τοπικών δημαρχείων για τον κόσμο. Στο μικρότερο και φτωχότερο χωριό υπήρχαν κήποι για παιδικές χαρές, λούνα παρκ για τα παιδιά.

Οι χώροι αυτοί ήταν πάντα ωραίοι και φροντισμένοι με κιόσκια και δέντρα. Γέμιζαν κάθε απόγευμα με κόσμο που με πενταροδεκάρες μπορούσε να πιεί ένα "τσάι", ένα παγωτό για τα παιδιά, που είχαν στη διάθεση τους αυτοκινητάκια, τρενάκια, του κόσμου τα πράγματα για να απασχοληθούν. Παιγνίδια που ανέβαιναν στον ουρανό και πίσω.

Ίσως οι Τούρκοι να είναι και οι κληρονόμοι της αρχαίας Ελληνικής και μετέπειτα Ρωμαϊκής "αγοράς" του κοινού χώρου που σύχναζε ο πολίτης.

Εδώ όπου έχουμε ασύγκριτα ψηλότερο βιοτικό επίπεδο, δεν υπάρχει κανενας χώρος κοντά στο σπίτι μου π.χ. (ζω στον Άγιο Δομέτιο), όπου θα μπορούσα να πάρω ένα παιδί να παίξει. Αυτά τα πράγματα έπρεπε να υπάρχουν σε κάθε γειτονιά. Τίποτα

δεν μπορεί να αντικαταστήσει την "κοινή αυτή λειτουργία, την κοινωνικοποίηση του παιδιού στη γειτονιά του.

Το δεύτερο πράγμα που μου έκανε εντύπωση ήταν οι οργανωμένες λαϊκές αγορές. Τα τουρκικά δημαρχεία (beledlye) δεν άφηναν τον κόσμο τους να ψωνίζει μέσα στη ζέστη ή στο κρύο, (όπως εντελώς αναισθητα κάνουν τα δικά μας δημαρχεία). Είχαν παντού στεγασμένες αγορές, μπορεί να ήταν πρόχειρες, τέντες, ή στέγαστρα όχι ιδιαίτερα ωραία, πάντως κανένας Τούρκος αγρότης δεν άπλωνε τα καρπούζια και τις ντομάτες του στον ήλιο, όπως αναγκάζονται να κάνουν οι δικοί μας. Αυτό δείχνει μια έννοια για τον κόσμο, μια φροντίδα.

Το ταξίδι αυτό ήταν ένα διπλό ταξίδι. Το ένα ταξίδι ήταν ο τόπος που βλέπαμε, το άλλο οι συνταξιδιώτες. Άνθρωποι με καταγωγή από την Κωνσταντινούπολη και τον Πόντο. Ο κάθε ένας είχε μια ιστορία να διηγηθεί. Όλοι βέβαια μίλαγαν τουρκικά. Πρόσεξα ότι όταν γύριζαν από τα Ελληνικά στα τουρκικά, ο τόνος της φωνής άλλαζε εντελώς. Γινόταν πιο μαλακός, πιο ευγενικός.

Η Άννα Λεβαντή, Κωνσταντινοπολίτισσα τέταρτης γενιάς, μου διηγήθηκε πως με τα γεγονότα της Κοφίνου

*Δεξιά στην Αργυρούπολη:
Η Παναγία Σουμέλα*

η τουρκική αστυνομία πήγε βράδυ στο σπίτι της και της είπαν να φύγει σε 12 ώρες. Ήταν 20 χρονών, δεν είχε κανένα γνωστό στην Ελλάδα και όλη η οικογένειά της ήταν στην Πόλη. Έφτασε στον Πειραιά με 30 δραχμές στην τσέπη. Η ελληνική κυβέρνηση έδινε σε κάθε οικογένεια 60 δραχμές τον μήνα. Σιγά-σιγά έδιωξαν όλους τους δικούς της από την Πόλη, κανένας από την οικογένεια δεν εδίκαιούτο άλλη επιχορήγηση. Το σπίτι τους, ένα τριώροφο που με πήρε και μου το έδειξε στο Πέραν,

το έχασαν γιατί έμπλεξαν με τσαρλατάνους δικηγόρους και δεν ήξεραν τι να κάνουν για να διατηρήσουν τις περιουσίες τους. Το ελληνικό κράτος δεν τους έδωσε καμιά βοήθεια.

Άκουσα πολλές τέτοιες ιστορίες. Αυτό που μου έκανε εντύπωση ήταν η δική μου άγνοια για την ιστορία του Πόντου. Δεν ήξερα περίπου τίποτα.

Έμαθα λοιπόν, ότι στις αρχές του 20ου αιώνα ο Πόντος είχε πιο πολλούς Έλληνες από την Ελλάδα (πριν από τους Βαλκανικούς πολέμους). Αυτοί οι Έλληνες ήταν από τα πανάρχαια χρόνια. Οι Έλληνες αυτοί ήταν αστικός πληθυσμός, με εκπαίδευτη, σχολεία, καλά οργανωμένες κοινότητες. Όταν άρχισε η καταδίωξη τους από τους Νεοτούρκους του Κεμάλ, πολλοί έφυγαν για να γλυτώσουν.

Οι πιο πολλοί πήγαν στη "Μοσχοβία", όπως αποκαλούσαν τότε τη Ρωσία, που ήταν ορθόδοξη. Εγκαταστάθηκαν στον Καύκασο, στη Γεωργία. Στον Α Παγκόσμιο Πόλεμο η Τουρκία ήταν με το μέρος των ηττημένων. Έτσι ο Πόντος βρέθηκε κάτω από Ρωσική κυριαρχία. Οι Έλληνες του Πόντου είδαν τους Ρώσους σαν ελευθερωτές από την τουρκική καταπίεση. Αναπτέρωθηκαν τότε τα όνειρα τους για ένα κράτος του Πόντου. Διοικητής του Πόντου ήταν τότε ο

Αρχιεπίσκοπος Χρύσανθος, ο μετέπειτα Αρχιεπίσκοπος Αθηνών, αυτός ο λαμπρός άντρας που αρνήθηκε να υποδεχθεί τους Γερμανούς όταν μπήκαν στην Αθήνα το 1940.

Ο Χρύσανθος κατάφερε και έφερε μια ισορροπία στις σχέσεις Ελλήνων και Τούρκων. Προστάτεψε τους Αρμένιους από τις σφαγές. Με τη Ρωσική Επανάσταση τα σοβιετικά πια στρατεύματα εγκαταλείπουν τους Έλληνες του Πόντου στο έλεος των Νεοτούρκων. Αρχίζει το αντάρκικο του Πόντου, που καταλήγει στη Γενοκτονία των Ποντίων, για την οποία κανένας δεν μιλά σήμερα, και την ανταλλαγή πληθυσμών.

Οι 750.000 Πόντιοι που κατέφυγαν στη Ρωσία κρατούν τα ήθη και έθιμα τους, κρατούν τη γλώσσα τους. Έτσι ο Στάλιν αποφασίζει από το 1949-1951 να τους διασκορπίσει σε όλη τη Σοβιετική Ένωση και να τους διαλύσει σαν εθνική ομάδα. Χωρίζει οικογένειες, χωριά, τους στέλνει 2 από δω, 3 από κει στη Σιβηρία, στην Ουκρανία, στο Καζακστάν, παντού στη Σοβιετική Ένωση. Οι Πόντιοι που έχουμε στην Κύπρο είναι οι άνθρωποι που πέρασαν από αυτές τις συμφορές, από δύο απολυταρχικά καθεστώτα, του Κεμάλ και Στάλιν. Ό,τι βγήκαν από αυτές τις συμφορές κρατώντας τη γλώσσα και την εθνικότητά τους

θα πρέπει να μας κάνει να τους φερόμαστε με σεβασμό.

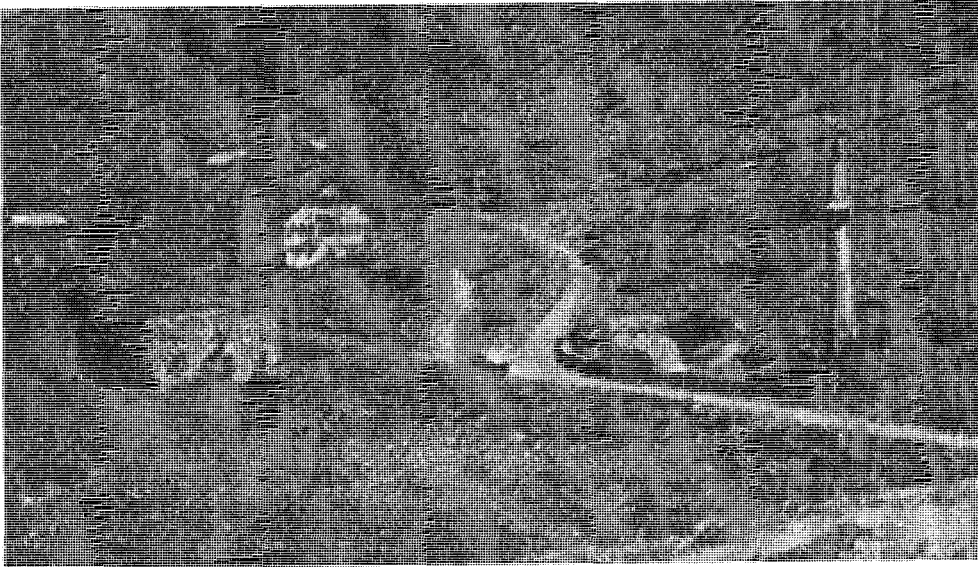
Επειδή η εκδρομή αυτή ήταν οργανωμένη από Έλληνες είδαμε βέβαια όλα τα ελληνικά κατάλοιπα, τα λαμπρά σχολεία, εκπαιδευτήρια, τις εκκλησίες, τις γειτονιές με τα αρχοντικά.

Ζητήσαμε να δούμε την Αργυρούπολη, την πόλη των μεταλλείων. Η οθωμανική κυβέρνηση ανέθετε πάντα τη διοίκηση των μεταλλείων σε Χριστιανό Αρχιμεταλλουργό.

Τον 18ο αιώνα τα μεταλλεία της

Αργυρούπολης ήταν η σημαντικότερη πηγή μετάλλων στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Οι Έλληνες κατέφευαν εκεί γιατί έπαιρναν φοροαπαλλαγές και ήταν προστατευμένοι “μπελικτζήδες”. Τον καιρό της ακμής της, η Αργυρούπολη είχε δέκα ενορίες με 2.250 οικογένειες. Στους πράσινους λόφους της περιοχής έχουν μείνει μόνο μερικά ερείπια από το “Σπουδαστήριο Αργυρουπόλεως” από τις εκκλησίες.

Η διαδρομή από την Τραπεζούντα μέχρι το μοναστήρι της Παναγίας

Ο,τι έμεινε από την παλιά Αργυρούπολη

Σουμελά δικάωσε τον Φαλμεράιερ. Ο δρόμος ακολουθεί τον Πυξίτη ποταμό που κατεβαίνει ορμητικός από το βουνό. Ένα βουνό σε όλους τους τόνους του πράσινου, από τη μαυρόπευκη του Πόντου, μέχρι το ανοικτό της φουντουκιάς και ανάμεσα σ' αυτά, αζαλέες, ροδόδεντρα, παιώνιες.

Ένα τοπίο εκπληκτικό. Το μοναστήρι στο οποίο και οι Σουλτάνοι έπαιρναν αναθήματα, βρίσκεται εγκαταλελειμμένο σαν αετοφωλιά στο όρος Μελά. Γίνονται εργασίες συντήρησης. Σχολεία ανεβαίνουν να το δουν. Κάποια παιδιά χορεύουν ποντιακούς χορούς.

Όσοι από την ομάδα έχουν Ποντιακή καταγωγή μπαίνουν στο χορό. Αναλογίζομαι τους δυο καλόγηρους που τον 10ο αιώνα βρήκαν στην Αθήνα το εικόνισμα της Παναγίας Αθηνιώτισσας και περπάτησαν ως τα βάθη του Πόντου για να τοποθετήσουν την εικόνα εκεί που τους οδήγησε η Παναγία. Η ανάβαση από ένα στενό μονοπάτι παίρνει πάνω από μια ώρα.

Οι τελευταίοι μοναχοί που εγκατέλειψαν το μοναστήρι έθαψαν την εικόνα. Το 1930, με άδεια του Ισμέτ Ινονού, ο καλόγηρος Αμβρόσιος Σουμελιώτης, που ήξερε που ήταν θαμμένη, την ξέθαψε και την πήρε στη Μακεδονία, στο ομώνυμο μοναστήρι που

έκτισαν οι Πόντιοι στη Μακεδονία.

Η Μαριάννα Κορομηλά, που έχει στο ενεργητικό της βιβλία και μια μεγάλη έκθεση για τη Μαύρη Θάλασσα, γράφει τα εξής:

“Όταν το 1986 συγκροτήσαμε την Ομάδα μελέτης για τον Ελληνισμό στη Μαύρη Θάλασσα, είχαμε σαν κύριο στόχο να φωτίσουμε τον ανεξερεύνητο ωκεανό πέρα από τις ψυχροπολεμικές συμπληγάδες, για να αποκτήσει ξανά υπόσταση αυτή η εσωτερική λεκάνη που μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, τη διάλυση των πολυεθνικών αυτοκρατοριών, την Επανάσταση των Μπολσεβίκων και τη Μικρασιατική καταστροφή είχε βουλιάξει στα βάθη της απαγορευμένης μνήμης. Θέλαμε να ξαναβρούμε τους οικείους τόπους, τα μνημάτα και τα μνημεία, τα ευδιάκριτα και τα δυσδιάκριτα σημάδια της πυκνής ελληνικής παρουσίας, η οποία υπήρξε συνεχής και συχνά καθοριστική, όχι μόνο για τη διαμόρφωση του πολιτισμού των λαών της Μαύρης Θάλασσας αλλά και του αιγαιακού πολιτισμού των Ελλήνων. Η διαπίστωση ότι μελετούσαμε το ζωτικότερο τμήμα του ελληνικού οργανισμού έγινε πολύ αργότερα”.